

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 378.016:364-43-057.875]:342.77

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15354369>

Удосконалення професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій

Файчук Олена Леонідівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, педагогіки і логопедії, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, вул. 68 Десантників, 10, Миколаїв, Миколаївська область, 54000, <https://orcid.org/0000-0001-8889-0455>

Сургова Світлана Юрїїна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, педагогіки і логопедії, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, вул. 68 Десантників, 10, Миколаїв, Миколаївська область, 54000, <https://orcid.org/0000-0002-3840-2924>

Прийнято: 18.04.2025 | Опубліковано: 29.04.2025

Анотація. Дослідження присвячено вивченню проблеми вдосконалення методів професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій. Для досягнення мети та виконання завдань дослідження застосовано комплекс **методів наукового дослідження**, а саме: теоретичних – вивчення, аналіз і узагальнення наукової літератури, навчальних та методичних видань з досліджуваної проблеми, синтез; порівняння та узагальнення даних; емпіричних – діагностичні методи

(метод наукового спостереження, анкетування, бесіди й інтерв'ювання) для виявлення ефективності запропонованих методів вдосконалення готовності майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій. Здійснено аналіз ефективних методів професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій. Встановлено, що в ході застосування зазначених методів, а саме: візуалізації, гейміфікації, фідбеку та саморефлексії, а також – читанням міні-лекцій, вивченням способів психоемоційної саморегуляції, проведенням колективних бесід та мозкового штурму, студенти більш ефективно засвоюють отримані знання та знаходять нестандартні шляхи вирішення професійних завдань в надзвичайних ситуаціях. Запропоновані методи мають сприяти вихованню таких рис як самоповага, впевненість, сміливість, комунікабельність тощо, які є вкрай важливими для успішної роботи соціального працівника у громаді в умовах надзвичайних ситуацій. Більше того, зазначені методи виявилися ефективними для дистанційної та змішаної форм навчання. **Результати дослідження** можуть бути використані у практичних цілях соціальними працівниками та психологами установ з метою покращення процесу надання соціально-психологічної підтримки різним категоріям населення в громадах в надзвичайних ситуаціях, а також науковцями, що вивчають окреслену проблематику. У **висновках** підкреслено, що запропоновані навчально-методичні розробки можуть стати в нагоді у створенні відповідних навчальних дисциплін для студентів-бакалаврів, які потребують відповідних знань на початку фахової трудової діяльності.

Ключові слова: майбутній соціальний працівник, робота в громаді, надзвичайні ситуації, методи професійно-практичної підготовки

Methods of professional and practical training of future social workers for work in the community in emergency situations

Olena Faichuk

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Work, Pedagogy and Speech Therapy, Petro Mohyla Black Sea National University, 68 Desantnykyv St., 10, Mykolaiv, Mykolaiv Region, 54000, <https://orcid.org/0000-0001-8889-0455>

Svitlana Surgova

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Work, Pedagogy and Speech Therapy, Petro Mohyla Black Sea National University, 68 Desantnykyv St., 10, Mykolaiv, Mykolaiv Region, 54000, <https://orcid.org/0000-0002-3840-2924>

***Abstract.** The study is devoted to the study of the problem of improving the methods of professional and practical training of future social workers for work in the community in emergency situations. To achieve the goal and fulfill the tasks of the study, a set of scientific research methods was applied, namely: theoretical - study, analysis and generalization of scientific literature, educational and methodological publications on the problem under study, synthesis; comparison and generalization of data; empirical - diagnostic methods (method of scientific observation, questionnaires, conversations and interviews) to identify the effectiveness of the proposed methods of improving the readiness of future social workers for work in the community in emergency situations. An analysis of effective methods of professional and practical training of future social workers for work in the community in emergency situations was carried out. It was found that during the application of the above methods, namely: visualization, gamification, feedback and*

self-reflection, as well as by reading mini-lectures, studying methods of psycho-emotional self-regulation, conducting collective discussions and brainstorming, students more effectively assimilate the acquired knowledge and find non-standard ways of solving professional tasks in emergency situations. The proposed methods should contribute to the development of such traits as self-esteem, confidence, courage, sociability, etc., which are extremely important for the successful work of a social worker in a community in emergency situations. Moreover, the above methods turned out to be effective for distance and blended learning. The results of the study can be used for practical purposes by social workers and psychologists of institutions in order to improve the process of providing socio-psychological support to various categories of the population in communities in emergency situations, as well as by scientists studying the outlined issues. The conclusions emphasize that the proposed educational and methodological developments can be useful in creating appropriate academic disciplines for undergraduate students who need appropriate knowledge at the beginning of their professional work.

Keywords: *future social worker, work in the community, emergency situations, methods of professional and practical training*

Постановка проблеми. Робота у громаді в умовах надзвичайних ситуацій є одним із основних методів сучасної соціальної роботи. При цьому, діяльність фахівців соціальної сфери тісно поєднується з бажанням та моральним обов'язком звичайних громадян допомагати вразливим категоріям населення, займатися благодійництвом та волонтерством. Такий підхід до соціальної роботи в громаді формується на основі патріотизму, ентузіазму, людиноцентризму та небайдужості до проблем інших людей.

Майбутні соціальні працівники мають демонструвати високий рівень адаптивності до змін навколишнього середовища, теоретичну обізнаність із ключових питань, що стосуються соціальної роботи, та спиратися на

практичний досвід екстреного вирішення питань, задля ефективної роботи в умовах кризи. Забезпечення належної підготовки соціальних працівників до роботи в екстремальних ситуаціях визначає якість надання соціальних послуг, збільшує стійкість громад та сприяє ефективній взаємодії між різними структурами суспільства в умовах соціальних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження свідчать про посилення інтересу до питання професійної підготовки соціальних працівників до роботи в умовах надзвичайних ситуацій. Вагомий внесок у дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до роботи у складних умовах та формуванню у них відповідних якостей і компетентностей зробили: О. Кравченко, яка проаналізувала актуальність соціальної роботи в громаді в умовах війни, описала її основні ознаки та принципи, розкрила рівні та практичний досвід соціальної в громаді в умовах війни [1]; Л.Школяр та Н.Бирса, які розкрили особливості професійної підготовки фахівців соціальної роботи в умовах дії воєнного стану, описавши виклики професійної підготовки та визначивши роль практичної діяльності майбутніх соціальних працівників [2]. Соціальна робота у громаді як метод представлена у працях сучасних українських науковців (Г. Слосанська, Т. Семигіна) , які розкривають теорії, моделі, методи та сучасний досвід соціальної роботи в громаді [3; 4; 5]. Визначенням ключових цінностей та принципів, яких мають дотримуватися соціальні працівники в умовах надзвичайних ситуацій, присвячені праці американських дослідників (Н. Soliman, M.Rogge) [6].

Колектив авторів (Н. Гусак, В. Чернобровкіна, В. Чернобровкін, А. Максименко, С. Богданов, О. Бойко) посібника «Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс» детально обґрунтували основні підходи і стратегії роботи соціальних працівників в умовах

надзвичайних ситуацій, зосередивши увагу на резилієнс, різних формах інтервенцій залежно від впливу на психічне здоров'я особи [7].

Також у працях зарубіжних дослідників (A.Cherif, C.Somervill, J. Fisher, K. Lichtenberger-Majzikne) значну увагу приділяють сучасним методам професійної підготовки здобувачів вищої освіти [8; 9; 10]

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ступінь розробленості проблеми готовності майбутнього соціального працівника до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій у наукових колах, на нашу думку, не є достатнім та комплексним. Проаналізувавши наукову літературу, ми дійшли висновку, що з огляду на відсутність єдиного визначення поняття готовності майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах надзвичайних ситуацій, більшість дослідників окреслили її як усвідомлення особистої відповідальності, наявність достатнього рівня теоретичних знань та практичних умінь, широка обізнаність у питаннях соціальної роботи в громаді (зокрема, розуміння потреб своєї громади), володіння ґрунтовними знаннями щодо специфіки надзвичайних ситуацій, та вміння піклуватися про своє психологічне здоров'я й підтримувати психоемоційний добробут. На нашу думку, правильна організація соціальної роботи у громаді набуває ще більшого значення у період надзвичайних ситуацій, коли громада протистоїть катастрофам та кризам, які загрожують самому її існуванню. У такий час особливо важливою є ефективна професійно-практична підготовка майбутніх соціальних працівників в ЗВО, в ході якої застосовуються методи роботи в надзвичайних ситуацій, в екстрених умовах або кризовий період. Актуальність проблеми, недосконалість професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій зумовили вибір теми дослідження, яка полягає в розширенні інформаційної та інструментальної бази готовності майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій. У ході дослідження здійснено спробу

вдосконалення професійно-практичної підготовки методами, спрямованими на покращення готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи в громаді в надзвичайних ситуаціях.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – на основі проведеного теоретико-методологічного дослідження запропонувати методи удосконалення професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій.

Відповідно до мети були визначені такі завдання дослідження:

- обґрунтування методів професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій;
- висвітлення досвіду професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в громаді в умовах надзвичайних ситуацій передбачає використання низки методів, спрямованих на поглиблення вже наявних знань та покращення існуючих навичок. Спираючись на результати саморефлексії та фідбеків студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Соціальна робота» ЧНУ ім. Петра Могили під час занять з дисциплін «Соціальна робота в різних сферах життєдіяльності», «Соціальна робота в громаді», «Управління та супервізія» авторами було обрано тренінговий метод, який поєднує такі форми групової діяльності: міні-лекції, вправи із використанням зображень та кросворди, рольові ігри, бесіди з учасниками та самоаналіз, вправи на стабілізацію емоційного стану та підтримку психічного здоров'я.

Групова робота визнана однією з найбільш ефективних тим більше, якщо розглядати її як форму соціально-педагогічної роботи. Її переваги полягають у тому, що група моделює умови «суспільства (громади) в мініатюрі», що відображає зовнішній світ і одночасно дає можливість

відтворювати і розв'язувати реалістичні ситуації у штучно створеній взаємодії. Окрім того, групова робота допомагає у безпечному середовищі експериментувати зі стилями спілкуванні у пошуку власного стилю. У групі кожен може відчувати себе у спілкуванні і будь-якій взаємодії на рівні з іншими (що особливо важливо через наявність реального соціо-психологічного бар'єру при спілкуванні між практикуючим соціальним працівником його/її клієнтом). Тож, бачимо, що групова робота є найбільш ефективною формою підготовки майбутніх соціальних працівників [11, с. 15].

Тренінговий метод називають технологією або підходом, оскільки він ґрунтується на різних видах групової роботи, яка у свою чергу, також спирається на використання різних методів. Ми пропонуємо зосередитися на таких методах, як: візуалізація, гейміфікація, фідбек та саморефлексія. Саме ці методи складають основну частину тренінгу, який спрямований на покращення процесу професійної підготовки.

Застосування методу візуалізації вважається одним із найбільш ефективних способів донести ділову інформацію та творчі ідеї. Він передбачає використання зображень, діаграм, таблиць або мап. У нашій роботі метод візуалізації застосовується при створенні кросвордів задля закріплення тренінгових тем. Візуалізація навчальної інформації, даних, висновків може допомогти побачити закономірності, тенденції, прогалини, а також порівняти та зіставити різні змінні або групи. Для того, щоб візуалізації були чіткими, точними та змістовними, потрібно дотримуватися деяких основних принципів. Спершу, треба визначити аудиторію, адже різні аудиторії мають різні потреби та очікування, коли йдеться про навчальні дані. Потрібно адаптувати свою комунікацію та візуалізацію відповідно до інтересів, уподобань та рівня деталізації вашої аудиторії. З огляду на те, що нашою аудиторією є студенти спеціальності «Соціальна робота», рекомендуємо застосовувати метод візуалізації задля створення інфосхем та матеріалів для вправ. Також, важливо

використовувати правильний (відповідний) тип візуалізації для даних та повідомлень (для навчальних вправ можна використати фотографії, малюнки, графічні зображення тощо).

Іншим важливим методом, який дає можливість збагатити навчальні тренінги та підвищити їх ефективність є метод гейміфікації, який передбачає використання гри (зокрема, рольової гри) задля кращого засвоєння навчальної інформації. Рольова гра, в освітньому сенсі, визначається як метод навчання, коли учасники освітнього процесу беруть на себе відповідальність за представлення різних ролей персонажів у рамках заздалегідь визначених, часто реалістичних, сценаріїв [8]. Навчальна рольова гра вимагає сценарію, який сприяє досягненню навчальної мети, ролі, яку мають грати учасники, та взаємозв'язку між кількома ролями, а також фасилітаторів, які забезпечують спрямування діяльності, щоб вона залишалася релевантною до предмета навчання. Зазвичай рольові ігри використовуються для підготовки учасників до реальних життєвих ситуацій, а також для когнітивного та соціального розвитку через дослідження [8]. Рольова гра також є видом діяльності, який зачіпає декілька сфер навчальної діяльності: когнітивну, афективну та психомоторну [12].

До переваг методу гейміфікації можна віднести: підвищення зацікавленості учасників освітнього процесу до самого навчання; перетворення навчання з одноманітного процесу на цікавий спосіб тренування практичних вмінь; сприяння покращенню комунікативних навичок; розвиток емпатії та критичного мислення. Тож, використання ігрового методу або методу гейміфікації може суттєво покращити та урізноманітнити навчальний процес здобувачів освіти різного рівня.

У процесі тренінгу неодноразово застосовуються методи фідбеку (тобто, зворотного зв'язку) та саморефлексії (самоаналізу), які можуть суттєво покращити продуктивність та засвоюваність отриманих знань, підвищуючи

самосвідомість, самоефективність та саморегуляцію. Самосвідомість є здатністю розпізнавати свої емоції, думки та поведінку, а також те, як вони впливають на ваші результати. Самоефективність, у свою чергу, – це віра у власну здатність досягати поставлених цілей, а саморегуляція втілює спроможність контролювати свої імпульси, емоції та дії, а також узгоджувати їх зі своїми цінностями та стандартами. Саморегульоване навчання є цілісною, концептуальною основою, яка забезпечує науково обґрунтовану базу для педагогічних стратегій та пояснює успіхи та невдачі студентів у навчанні [9]. Отримуючи зворотній зв'язок (фідбек) та займаючись самоаналізом, студенти можуть розвинути ці навички та підвищити свою ефективність.

Надання та отримання ефективного зворотного зв'язку є важливою соціальною навичкою відповідальної, зрілої людини, а отже, її розвиток є освітньо-педагогічним завданням [10, с. 121]. Зворотній зв'язок та самоаналіз можна поділити на два типи: внутрішній (ґрунтується на власному сприйнятті здобувачами освіти результатів своєї роботи, почуттях та судженнях про виконану діяльність) та зовнішній (спирається на інформацію, думки та пропозиції інших людей, таких як одногрупники, наставники або експерти). Методи фідбеку та саморефлексії є доречними як для загального аналізу роботи учасників освітнього процесу, так у випадку виконання вправ, які спрямовані на досягнення психологічного комфорту та рівноваги, про який мають дбати майбутні соціальні працівники.

Окрім зазначеного, застосування зворотного зв'язку (фідбеку) та саморефлексії у навчальному процесі, майбутній соціальний працівник може поступово інтегрувати цей метод у свій щоденний або щотижневий розпорядок, тим самим контролюючи себе на шляху до самовдосконалення та покращення своїх професійних умінь та навичок. Для ефективного застосування методу доречно заздалегідь визначити цілі, стандарти, цінності та джерела зворотного зв'язку.

Поєднання вищеописаних методів дозволяє розробити тренінг, що здатен позитивно вплинути на підготовку майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій та покращити їх обізнаність з фахових аспектів соціальної роботи. Авторами було розроблено тренінг під назвою «Соціальна робота у громаді в умовах надзвичайних ситуацій» (Табл. 1), що передбачає роботу за чотирма темами, опанування яких передбачає виконання різного виду групових завдань.

Таблиця 1

Структура тренінгу «Соціальна робота у громаді в умовах надзвичайних ситуацій»

№	Назва теми	Мета	Зміст заняття
1	Надзвичайні ситуації (НС) та їх специфіка.	Знайомство учасників тренінгу, виклад теоретичного матеріалу щодо поняття, видів та особливостей надзвичайних ситуацій в сучасній Україні.	Привітання Знайомство Міні-лекція «Поняття та види НС» Групова бесіда Групове опитування Вправа «Види НС» Кросворд Підбиття підсумків заняття
2	Соціальний працівник та його робота у громаді у мовах НС	З'ясування рівня обізнаності та інформування студентів щодо ролі та завдання соціального працівника у роботі в громаді.	Привітання Мозковий штурм Міні-лекція «Соціальні послуги в громаді в умовах війни» Групове обговорення «Лідерство в громаді» Рольова гра «Порятунок корабля» Рольова гра «Інтеграція в громаду» Фідбек Підбиття підсумків заняття
3	Ролі соціального працівника	Знайомство та практичне закріплення основних ролей соціального працівника в громаді в умовах НС	Привітання Міні-лекція «Ролі соціального працівника в громаді в умовах НС» Кросворд «Ролі соціального працівника»

			Вправа «Визначення ролей за взаємозв'язками» Фідбек Підбиття підсумків
4	Психоемоційне здоров'я соціального працівника як запорука успіху	Профілактика емоційного вигорання учасників заняття. Підведення підсумків.	Привітання Вправа «Скринька підтримки» Групове обговорення Вправа «Відкидання негативу» Вправа «Візуалізація щастя» Вправа «Відвертість чи обійми» Фідбек Підведення підсумків всього тренінгу

Розглянемо детальніше кожне заняття тренінгу:

1. *Надзвичайні ситуації (НС) та їх специфіка.* Заняття є вступним та зорієнтоване на те, щоб учасники тренінгу придивилися одне до одного у процесі ознайомлення із життєво-важливою інформацією щодо надзвичайних ситуацій. Під час першої зустрічі тренер представляє себе та пояснює, що метою тренінгу є допомога у заповненні інформаційних прогалів у знаннях учасників щодо надзвичайних ситуацій, особливостей роботи соціального працівника та його роді у житті громади в кризові періоди. Перша та наступні зустрічі можуть бути проведені у змішаному форматі. Тренер веде бесіду зі студентами, з'ясовуючи що кожен із присутніх знає про надзвичайні ситуації, визначаючи на чому необхідно зробити акцент під час подальшої міні-лекції, яка містить інформацію про поняття та види надзвичайних ситуацій.

2. *Соціальний працівник та його робота у громаді в умовах НС.* Друге заняття передбачає ближче знайомство учасників та налаштування на позитивний настрій під час роботи. На цій зустрічі тренерам рекомендується використовувати методи мозкового штурму, асоціацій, рефлексії. Міні-лекція цього заняття присвячена: специфіці соціальної роботи в громаді;

характеристикам діяльності соціального працівника в громаді; особливостям поняття «громада» та огляду загальної ролі соціального працівника у громаді; соціальним послугам, що надаються під час війни, які описано у матеріалах тренінгу «Менеджмент соціальних послуг в умовах війни» 2023 року, організованого ПРООН в Україні спільно з Офісом Президента України та Міністерством соціальної політики України за фінансової підтримки Уряду Німеччини [13].

Окрім зазначеного, для додаткової підготовки до тренінгу, ведучий може більш детально ознайомитися із розвитком соціальних послуг під час війни, що відображено у дослідженні, проведеному за підтримки Бюро гуманітарної допомоги USAID. Дослідження ґрунтується на статистичних даних, зібраних у громадах України, акцентує увагу на потребах внутрішньо переміщених осіб та багатьох інших аспектах, що надають цілісне уявлення щодо роботи соціального працівника у громаді в умовах НС. Матеріали дослідження розміщено у відкритому доступі українською та англійською мовами [14].

Під час другої зустрічі також важливо висвітлити аспекти лідерства у громаді та підход «резилієнс». Важливо підкреслити відмінність між «лідером», який надихає людей і веде за собою, дає їм можливість проявити себе, та «менеджером», який зосереджується більше на формальному виконанні посадових інструкцій та стандартній управлінській ролі. Після обговорення питань щодо лідерства, учасникам тренінгу запропоновано взяти участь у грі, яка допоможе їм виявити лідерські якості та продемонструють наскільки уміння об'єднувати людей та скеровувати їх є важливим для людини, яка збирається працювати у громаді в умовах надзвичайних ситуацій. Окрім того, частина учасників зможе відчувати себе у ролі людей, які мають покладатися на лідера, подібно до того як клієнти покладаються на соціального працівника.

Наприклад, рольова гра «Порятунок з корабля» заохочує до креативності та роботи в команді, оскільки всі учасники повинні працювати разом, щоб спланувати свою стратегію виживання. Вона також заохочує учасників ефективно розставляти пріоритети, висловлювати свою точку зору та прислуховуватися до думок інших. Тож, згідно з умовою гри, учасники мають уявити, що вони перебувають на тонучому кораблі разом із одногрупниками. Вони бачать острів та мають час на те, щоб забрати лише п'ять речей з корабля, перш ніж він піде на дно. Мета для кожного спробувати стати лідером для групи та «правильно» організувати процес порятунку. Учасники гри повинні досягти консенсусу щодо того, які речі варто залишити у списку, а які – прибрати. Гра триває допоки не досягнуто згоди, або поки не вийде час. Заключний етап – обговорення. Аналізується хто і чому став лідером групи (якщо такий визначився), формується список факторів, які згуртували команду і зробили її дружньою, або навпаки – що завадило дійти згоди та врятуватися всім разом та інші супутні питання.

По завершенні гри на відпрацювання лідерських якостей тренер продовжує бесіду та звертає увагу учасників на важливість наявності лідера в громаді. Тож, для того щоб люди почали проявляти активність, їм потрібно дати шанс на «самовизначення» і зрозуміти що вони можуть зробити як члени громади заради спільного добробуту. Соціальний працівник надає психосоціальну підтримку членам громади та надихає їх змінити роль «жертви» надзвичайної ситуації на роль бійця, який приймає виклик та захищає своє життя і життя тих, хто поруч. Такий підхід у роботі соціального працівника має назву «резилієнс».

Зазвичай «resilience» перекладають як «стресостійкість», «життєстійкість», «життєздатність», «стійкість до травми». Підхід зорієнтований на пошук ресурсів подолання надзвичайних та стресових подій, психологічних і соціальних наслідків травматичного стресу, втрати і т.д. [7, с.

25]. Також, «resilience» можна визначити як психологічну пружність. Важливо наголосити на тому, що підхід «резилієнс» може бути застосований соціальними працівниками як для роботи з громадою, так і у процесі саморефлексії та саморегуляції. Задля закріплення матеріалу, учасникам групи пропонується взяти участь у рольовій грі «Інтеграція у громаду». Тренер завчасно готує соціальний паспорт громади (наприклад, Коблівської сільської ОТГ Миколаївської області [15]), опис її загального стану та поточних проблеми, та складає декілька особистих справ – історій життя, які він потім розподілить між гравцями. Кожна особиста справа має містити інформацію про особу, яка постраждала від бойових дій і була змушена переїхати до іншої громади (наприклад, Коблівської сільської ОТГ), отримавши статус ВПО. Інформація повинна включати вік особи, сімейний статус, відомості про освіту, практичні навички, характер, схильності людини та інші важливі аспекти.

Оптимальна кількість учасників гри – 4–5 осіб (або не менше 3-х). Один із гравців бере на себе роль соціального працівника. Тренер дає йому соціальний паспорт громади з її додатковими характеристиками, а також – особисті справи інших учасників для ознайомлення. Інші гравці не повинні знати інформацію про громаду окрім її назви, оскільки вони грають роль внутрішньо переміщених осіб. Кожен із учасників отримує від тренера особисту справу. Спільне для всіх «ВПО» – це стан тривоги, розгубленість на новому місці та певна апатія.

Завдання «соціального працівника» полягає у тому, щоб адаптувати кожну «ВПО» до життя у громаді. Апелюючи до їх умінь та навичок, знань, життєвого досвіду, він має заохотити їх взяти на себе ті ролі у громаді, які потрібно, згуртувати їх та допомогли їм відчувати себе «своїми серед своїх». У свою чергу, «ВПО» можуть чинити певний опір та відкидати пропозиції «соціального працівника» (через депресивний стан, розгубленість, сумніву у

собі тощо). Тренер має сформулювати особові справи так, щоб потенційно кожна «ВПО» могла отримати якусь роботу у громаді або бути залученою до волонтерської діяльності. «Соціальний працівник» має побачити ці потенційні можливості. Гра триває доти, поки кожна із внутрішньо переміщених осіб не отримає свою роль (роботу) у громаді, або поки не спливе відведений час. Обговорення результатів гри націлене на аналіз дій соціального працівника та шляхів порозуміння із новими членами громади. Глядачі надають фідбек, а учасники гри – виконують самоаналіз власної роботи.

3. *Ролі соціального працівника.* Третя зустріч присвячена вивченню ролей соціального працівника, під час якої у процесі колективної бесіди відбувається обговорення ключових ролей соціального працівника під час соціальної роботи в громаді в умовах надзвичайних ситуацій. Соціальний працівник може, наприклад, виконувати роль комунікатора із громадськістю, що, по-суті, передбачає роботу у сфері публік релейшнз (public relations, або PR). Співпраця з медіа, робота з громадськістю, створення програм інформування громади сприяють не лише підвищенню рівня інформаційної обізнаності у самій громаді, але й забезпечує її зв'язок з іншими громадами та привернення уваги до її потреб органів влади. У надзвичайних ситуаціях така діяльність може стати критично важливою та виходити на наднаціональний рівень, прокладаючи шлях до співпраці із міжнародними фондами та організаціями як Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Всесвітня продовольча програма ООН (UN World Food Programme), Агентство США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development, USAID) та інші. Таким чином, соціальний працівник частково стає офіційним представником громади, що може змінити його статус.

Корисною в цьому занятті буде вправа-кросворд «Ролі соціального працівника», в якому закодовано ключові ролі соціального працівника (медіатор, гід, терапевт, тренер, менеджер, адвокат, посередник, ініціатор,

фасилітатор, організатор, лобіст, брокер тощо), відгадуючи які студенти мають детально розкрити їх суть та значення.

Завершити заняття рекомендуємо груповим обговоренням того, яку роль студенти готові взяти на себе з огляду на специфіку роботи соціального працівника в громаді в умовах надзвичайних ситуацій. Учасники групи діляться ідеями та проводять самоаналіз щодо власної ролі, яку вони могли б відіграти у післявоєнній відбудові своєї громади.

4. *Психоемоційне здоров'я соціального працівника як запорука успіху.* Дане заняття спрямоване на активізацію знань та профілактику професійного вигорання майбутніх соціальних працівників. Статистика свідчить, що понад 60% фахівців у галузі психічного здоров'я – це соціальні працівники [16]. Проте, унікальні виклики, з якими вони стикаються, можуть підвищити ризик розвитку у них самих несприятливих психічних розладів. Психічне здоров'я соціальних працівників – це особлива сфера їх добробуту від якої залежить і добробут тих, кому вони допомагають.

У процесі заняття рекомендуємо використати «Скриньку підтримки», до якої студенти можуть помістити свої емоційні переживання, дотримуючись принципів добровільності та конфіденційності. Дана вправа передбачає обов'язкове обговорення зазначених фактів, що має на меті зняття напруги, сформувані відчуття єдності та підтримки. Читання таких анонімних листівок дає можливість побачити проблему ніби зі сторони. Якщо запис містить «кейс» або проблему, яку автор не може вирішити і яка завдає йому/їй психологічних страждань, група висловлює підтримку та разом шукає конструктивний спосіб подолання проблеми та відновлення психоемоційної рівноваги. Студенти можуть ділитися досвідом та пропонувати свої варіанти подолання стресу.

Корисними для заняття емоційної напруги можуть вправи з арт-терапії:

- «Відкидання негативу». Учасники тренінгу отримують аркуші та олівці або фарби. Кожен учасник має зобразити на аркуші те, що його найбільше хвилює та викликає найбільш негативні емоції. Більше того, він може підписати аркуш тією емоцією, яку зобразив. Після сеансу малювання аркуш розривається та викидається. Роблячи це, учасник тренінгу подумки відпускає негативну емоцію та «викидає» свої переживання у смітник разом із розірваним аркушем.

- «Візуалізація щастя». Відкинувши погане, студенти малюють новий малюнок. На цей раз вони намагаються у будь-якому стилі зобразити те, що викликає у них позитивні емоції. По закінченню сеансу вони мають поділитися своїми позитивними емоціями із сусідом, передаючи йому/їй свій малюнок і супроводжуючи це 3-5 словами, що асоціюються із радістю.

Завершити дане заняття необхідно підведенням підсумків та подякую учасникам за активність та готовність підтримати одне одного, наданням рекомендацій щодо емоційної саморегуляції, як наприклад, виховання звички щоденно «перевіряти свій настрій» та ділитися емоціями із людиною, яка користується довірою; проведення сеансів медитації зранку до початку робочого дня або ввечері після роботи, виділивши на це 15-20 хвилин; вибір афірмації (позитивного твердження) на день, до якого треба повертатися подумки у разі виникнення стресової ситуації; внесення у щоденний розклад обідніх прогулянок у перервах на роботі; ведення журналу подяки, куди треба записувати все, за що можна подякувати протягом дня, а також за що дякують інші тощо [17].

Висновки. Дослідження методів професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій у закладах вищої освіти дозволило вдосконалити теоретичну базу підготовки майбутніх соціальних працівників з огляду на специфіку надзвичайних ситуацій, які, зокрема, є наслідками гарячої фази російсько-

української війни. Серед методів удосконалення підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в громаді в умовах надзвичайної ситуації найбільш важливим було визначено тренінг у поєднанні з візуалізацією, гейміфікацією, методами фідбеку, саморефлексії та інші (включно із читанням міні-лекцій та колективними бесідами). Саме застосування таких методів роблять тренінг цікавим, а інформацію – легшою для засвоєння. Тренінг дозволяє моделювати ситуації, аналогічні реальним, вирішення яких сприяє тренуванню практичних навичок здобувачів вищої освіти.

Практичні напрацювання, представлені у нашому дослідженні, можуть бути використані при розробці лекційних та практичних занять із курсів, спрямованих як на загальнотеоретичну, так і на спеціальну підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери, таких як «Вступ до спеціальності», «Соціальна робота у громаді», «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів», «Соціальна робота у різних сферах», «Соціальна робота у надзвичайних та кризових ситуаціях» тощо.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів указаної проблеми. Подальші наукові пошуки передбачають вивчення шляхів вдосконалення готовності майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді в умовах надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Кравченко О. Соціальна робота в громаді в умовах війни. *Zeszyty Naukowe Collegium Witelona*. 2022. №42 (1). С. 63–70.

2. Школяр Л., Бирса Н. Особливості професійної підготовки фахівців соціальної роботи в умовах дії воєнного стану в Україні. *Наука і освіта*. 2023. №4. С.23-27. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2023-4-4>.

3. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382

с.

4. Семигіна Т., Палатна Д. Підхід, орієнтований на сильні сторони, у роботі з територіальними громадами: огляд міжнародної практики. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. № 1 (8). С. 87–100.

5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

6. Soliman H. H., Rogge M. E. Ethical considerations in disaster services: A social work perspective. *Electronic Journal of Social Work*. 2002. №1 (1). P. 1–23.

URL:

https://www.researchgate.net/publication/255625676_Ethical_considerations_in_disaster_services_A_social_work_perspective (last accessed: 10.04.2025).

7. Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О. Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Н. Гусак. Київ: НаУКМА, 2017. 92 с.

8. Cherif A. H., Somervill C. H. Maximizing learning: Using role playing in the classroom. *The American Biology Teacher*. 1995. № 57 (1). P. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.2307/4449909>.

9. Fisher J. M. Effects of Self-Reflection on the Perceived Value of Peer Feedback in a Course Using Team-Based Learning Feedback in a Course Using Team-Based Learning. Dissertation: Doctor of Education in Educational Leadership. Harding University, 2022. 114 p.

10. Lichtenberger-Majzikné K., Fischer A. The Role of Feedback in Developing Reflective Competence. *Practice and Theory in Systems of Education*. 2017. № 3 (12). P. 119–127. DOI : <https://doi.org/10.1515/ptse-2017-0012>.

11. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика: навч. посіб./ за ред С.О.Сисоєвої. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 134 с.

12. Winardy G. C. B. , Septiana E. Role, play, and games: Comparison between role-playing games and role-play in education. *Social Sciences & Humanities Open*. 2023. №. 8. (1). URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590291123001328> (last accessed: 08.04.2025).

13. Менеджмент соціальних послуг в умовах війни: матеріали тренінгу / уклад. Бончужна Є., Волгіна О. М., Головка Н., Демко С., Іванова О., Кабаченко Н., Лебідь М., Левкіна Г., Соцька А. Київ : [б. в.], 2022. 65 с.

14. Дослідження «Розвиток соціальних послуг під час війни». URL: <https://r2p.org.ua/page/doslidzhennia-rozvytok-sotsialnykh-posluh-pid-chas-viiny> (дата звернення: 08.04.2025).

15. Паспорт Коблівської сільської об'єднаної територіальної громади з адміністративним центром у селі Коблеве. URL: http://old.mk-oblrada.gov.ua/images/MATERIAL/MR_RADI/RADA/PASPORTA/kobl.pdf (дата звернення: 10.04.2025).

16. The Mental Health Of Social Workers. Eccovia. URL: <https://eccovia.com/blog/the-mental-health-of-social-workers/> (last accessed: 08.10.2025).

17. Ganesh K. 45+ Mental health games and activities for workplace to thrive in 2024. *CultureMonkey*. URL: <https://www.culturemonkey.io/employee-engagement/mental-health-games-and-activities-for-workplace/> (last accessed: 10.04.2025).